

Včasné varování před VIII. sjezdem KSČM

Na květen příštího roku je svolán VIII. sjezd KSČM. Jenom naivka by si mohl myslet, že na tomto sjezdu nedojde ke střetu různých názorů, tím i různých názorových skupin existujících uvnitř KSČM a tím i k určitému boji o program, teze, znění dokumentů, dokonce i „o moc“, resp. o funkce, o osobu či osobnost předsedy KSČM. Není třeba jakkoliv rozněcovat tyto skryté vášně, ty totiž objektivně vzrůstají úměrně s tím, jak dlouho a jak intenzivně není různým názorům či jednotlivým názorovým proudům dopřáno slyšení, resp. jak dlouho a intenzivně tyto názorové proudy nejsou ochotny spolu komunikovat a diskutovat.

Mohlo by se to všechno velmi moudře spláchnout poukazem na to, že jsme všichni bez rozdílu komunisté a tudíž že jsme všichni z toho titulu POVINNI spolu soudružsky, tzn. slušně, spravedlivě, tedy rovnoprávně vycházet, tedy i diskutovat, neostrakizovat toho či onoho soudruha za jiný názor, nenálepkovat, trpělivě poslouchat argumenty druhé strany. Protože se však obávám, že tato prostá, nicméně oprávněná a logická slova nebudou (nebo z jakýchkoliv důvodů nemusí) stačit (už také proto, že každý v Čechách si myslí, že je chytrější než ten druhý), rád bych všechny spolustraníky, tedy komunisty, lhostejno, zda delegáty či nedelegáty příštího sjezdu, zavčas upozornil na některé chyby, jichž by se v rámci tzv. skupinové stupidity mohli dopustit. Jedná se totiž o chyby řádně doložené předními světovými psychology OBECNĚ ve všech lidských skupinách bez výjimky, čili o chyby či stupidity kolektivního uvažování a jednání, proti kterým nemusíme být svým komunistickým přesvědčením vždy náležitě vyzbrojeni – čili o takové chyby, které by v konečném důsledku mohly zkreslit či znehodnotit naše předsjezdová i sjezdová rozhodnutí.

Podkladem k tomu mi byla kniha Františka Koukolíka a Jany Drtilové, která vyšla v nakladatelství Galén v roce 2002 a nese název Život s deprivanty , díl II.: Základy stupidologie. Z ní jsou převzaty i všechny následující citace jako výsledky bádání oboru zvaného evoluční psychologie.

Podle evoluční psychologie „automatismem lidského prožívání a chování je spíše než kritické myšlení hluboká a zásadní potřeba být členem skupiny, potřeba nebýt osamělý, vyvržený, naopak potřeba být oblíbený, být nějak milován, a to bez ohledu na míru, se kterou toto prožívání a chování přispívá ke skupinové stupiditě, i když by si jí byl jedinec jakkoli vědom.“ Tak se jedinec vzdá jakýchkoliv kritických požadavků vůči skupině, a to jen proto, aby mu skupina (s níž naoko ve všem souhlasí) přinesla kýžené výhody (když ne materiální, tak kupř. citové). Protože hledá ve skupině naplnění svých individuálních zájmů, brání se jakékoliv kritice na její adresu, zejména jakékoliv kritice jejího programu a směřování, což je dokonce ochoten dělat i tehdy, když je skupina špatně strukturována nebo sleduje špatný cíl. Nekritizuje ji ani její představitele proto, aby neohrozil své zažité a pohodlné postavení v takové skupině, byť by i na základě tohoto parazitismu měla skupina zaniknout. Naopak se postaví proti kritickým hlasům, neboť je – konec konců - stejně tak dokázáno, že i „objektivní, logické, racionální informace mohou poškodit nebo zničit skupinovou spolupráci a soudržnost.“

Avšak: „Přílišný důraz na spolupráci a soudržnost narušuje objektivní, logické a racionální zpracování informací“ a může tudíž skupinu ohrozit také. Takže jak má být postupováno? Samozřejmě, že samosprávně, tedy tak, aby byly slyšeny a analyzovány jak názory těch, kteří si ve straně navykli žít v zajetých kolejích, tak i těch, kteří svými postoji skýtají záruku, že jim o žádné zažité koleje vůbec nejde.

„Bez náročného celoživotního výcviku naše vědomí není „orgánem kritického sběru informací, ani nezaujatého učení nebo logické analýzy. Je především »orgánem« důvěry, víry, přesvědčení, názoru. Proto jsme tak snadno manipulovatelní“, nutno dodat, že vždy momentálně těmi, kteří jsou nad námi nebo jsou nositeli většinového (což vždy neznamená, že správného) názoru či stanoviska.

„Evoluční psychologie předpovídá, že v rámci skupinových interakcí se lidé snaží daleko víc udržovat a prodlužovat užitečné sociální vztahy než přinášet nové informace, být poctiví, čestní nebo se něco dozvědět.“ Aniž by bylo třeba se nějak zvlášť dotýkat čestnosti členů i stranických funkcionářů, poprvé proto, že každý má tendenci se považovat za čestného, podruhé proto, že po Listopadu 1989 zůstali v KSČM opravdu ti nejčestnější – a aniž by bylo třeba mít cokoliv proti užitečným sociálním vztahům v KSČM, nelze z téhož důvodu pod jakoukoliv záminkou umlčovat ve straně ty, kteří přicházejí s novými informacemi.

„Často se říká, že izolace od reality je od výkonu moci neoddělitelná. Ve vrcholných vývojových fázích skupinové stupidity mohou mocenské špičky ztratit kontakt s realitou téměř úplně a žít převážně svým vnitřním životem.“ To samozřejmě vidíme a jsme především ochotni vidět u naší pravicové vlády a poslanců, nemůžeme ale vyloučit, že to může postihovat i komunisty v čele naší strany a komunistické poslance, zejména ve vztahu nepochopení, co se děje v samotné straně a v její členské základně, konec konců i v otázce, zda správně směřuje tam, kam směřuje. Nemůžeme si prostě myslet, že jsme imunní proti některým zjevně dokázaným jevům, postihujících všechny, a to jen proto, že jsme něco víc – že jsme komunisté.

I my můžeme být zranitelní těmi příznaky skupinové stupidity, jíž se říká groupthink – tedy „iluzí nezranitelnosti, popřípadě neporazitelnosti, přesvědčení, že se skupina nemůže dopustit chyby, že všechno musí dobře dopadnout.“ Pak může dojít k tomu, co je označováno jako racionalizace chybných rozhodnutí. Pak chybné rozhodnutí skupiny je touto skupinou (zejména po drtivém hlasování pro) označeno za správné a dostane se mu správného ideologického vysvětlení, se kterým se pod tíhou iluze nezranitelnosti ztotožní většina, zatímco menšina je ostrakizována za případnou neschopnost této přizpůsobivosti.

„Tak přestane skupina uvažovat o alternativních řešeních. Volí jednu myšlenku, které se drží. Začne přehlížet námitky a skutečnosti, které svědčí v neprospěch vlastních úvah nebo stanoveného řešení problému. V množině možných řešení tak může přehlédnout řešení, které je optimální. Skupina přestane zkoumat rizika řešení, které zvolila, včetně s ním spjatých nákladů. Je lhostejná vůči špatným nebo katastrofálním důsledkům svého rozhodnutí i v době, kdy ještě bylo možné rozhodnout jinak. Klíčové informace skupina nevyhledává v dostatečné šířce a hloubce. Získané informace obvykle výběrově zkresluje. Volí jen některé informace, jiné nevolí nebo vylučuje.“ K tomu ji ostatně často vedou i řečníci, kteří záměrně něco zdůrazňují a záměrně něco opomíjí vůbec.

Často jsme okouzleni tzv. haló efektem. Pod vlivem nadšení ze způsobu projevu řečníka, jeho milé tváře a nám sympatických rysů, nám se líbící jeho kravaty apod. jsme ochotni zapomenout na jeho chabé či nelogické argumenty. Pak se nám může stát, že pravdě vyslovované nám nesympatickými, ba i fyzicky ošklivými lidmi nevěříme (což by se opravdu nám, komunistům, stavějícím se do role avantgardy bojující proti lidským předsudkům, stávat nemělo.)

Je taktéž známo, že iracionalita se šíří snadněji v kolektivech, v nichž počet členů převyšuje 100 – 200 osob. „Jakmile počet členů jakékoliv organizace převyší 100, nepotřebuje tato organizace kontakt se zevním světem, vystačí si svou vnitřní problematikou.“ To samozřejmě vede k tomu, že se najdou lidé, kteří se začnou intenzivně zabývat její vnitřní problematikou a to jim k sebenaplnění stačí; ve skutečnosti je poměry mimo organizaci ani tak netrápí, jak mnohdy dávají najevo. Jsou spokojeni, že se mohou vyjádřit k vnitřním poměrům a zakrýt tak nezájem o změnu vnějších poměrů či strach cokoliv na vnějších poměrech vlastní iniciativou měnit. To není ani tak chybou náročnou práci a životem unavených komunistů v důchodovém věku, jako těch, kteří si v životě navykli mít ve všem první a poslední hlas, ba i ve stranických kolektivech.

Pozor taktéž na to, abychom se nestali nevědomými zajatci následujícího:

„Zejména tehdy, jsme-li k nějakému přesvědčení nebo druhu víry vázáni citově, nasloucháme výroky, které pro ně svědčí. Ostatní nehledáme nebo odmítáme. Věřící lidé obvykle nenavštěvují shromáždění skeptiků, ani shromáždění přívrženců jiné víry, ale jen shromáždění svá, v jejichž průběhu svou víru upevňují. Někdy povinně. Pro přívržence nějaké politické orientace platí totéž. Poprava posla, jenž přinášel sice pravdivé, ale nežádoucí zprávy, byla oblíbeným druhem krajního zkreslování informací. Zdá se, že tento zvyk v poněkud obměkčené podobě trvá. Alespoň o něm vypráví spousta lidí, kteří se pokoušeli v rámci své organizace upozornit na chybné nebo nezákonné počínání.“ Samozřejmě, že v případě KSČM není na místě mluvit o nějakém nezákonném počínání – nicméně ještě jsme nedospěli tak daleko, aby nemělo smyslu mluvit o takovém počínání, jehož zcela evidentním cílem je umlčet nepohodlný hlas, popř. (lhostejno, zda vědomě či nevědomě) informace zkreslit k neodolatelné potřebě prosazení či obhajoby vlastního ega. Kolik z nás je ještě schopných hájit své „pravdy“ bez náležité argumentace a pravdivých podkladů?

„Důkazy ignorujeme zejména tehdy, nevyhledáváme-li aktivně vše, co by mohlo svědčit PROTI našemu názoru nebo přesvědčení.“ Nejen to, pozor na to, že někteří mohou být ještě podlejší a otevřeně zkreslovat skutečnost. Proč? Např. proto, že „nové informace, které nejsou v souladu s tím, co víme, bez ohledu na jejich pravdivost a ověřitelnost, „upravíme“ tak, aby s naším předchozím poznáním byly v souladu, zvláště pak v případě, máme-li k tomuto poznání hlubší citový vztah.“

Závěrem si tedy neodpustím varování: buďme ostražití nejen k tomu, co kdo říká, ale také k tomu, jací vlastně jsme a jaké povahové rysy, touhy a záměry nás ovládají, buďme ostražití nejen k hlouposti ostatních, ale nezapomeňme být ostražití i ke své vlastní hlouposti. Samozřejmě to vše v rámci soudružských vztahů, o kterých není třeba jen mluvit, ale které je třeba naplňovat zejména při ohleduplné diskusi (nikoliv nenávistných výpadech) s těmi, kteří jsou v rámci strany propagátory jiných názorů, argumentů či pravd.

Bylo by dobré, kdy na sjezdu vyhrála a prosadila svůj rozhodující vliv ta část KSČM, která by se dokázala ve své vizi, programu a způsobu jednání s ostatními vyvarovat výše uvedených negativ. Bylo by však pro KSČM neštěstím, retardujícím ji na další cestě vpřed (i když by to obecně opět potvrdilo omezenost i manipulativnost lidského uvažování), kdyby na sjezdu zvítězila ta část z nás, bohužel intelektuálně, existenčně či hodnotově dosud na výše uvedených lidských slabinách závislá.

Jindřich Fajt 13. 6. 2011